

Public Policy for Stimulating Socially Responsible Business in the Post-War Recovery of Ukraine

UDC 351.82:334.012(477)

DOI: <https://doi.org/10.15421/152618>**Ilchenko-Syuyva Lesya**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-8433-562X>, ilchenko-syuyva@ukma.edu.ua**Chekhovych Hanna**Magister, Project Manager, Human Rights Center ZMINA, <https://orcid.org/0009-0008-5649-9345>, h.chekhovych@gmail.com*National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kyiv, Ukraine)*

Abstract.

Under conditions of full-scale war and approaching post-war recovery, socially responsible business (SRB) is shifting from a corporate-reputation tool into a key resource for economic stabilization, yet Ukraine's public policy in this area remains fragmented and legally unregulated. The concept of the paper was to examine the theoretical foundations and substantiate ways to shape public policy to promote SRB in Ukraine under war and post-war recovery conditions, based on content analysis of legal acts and a comparative analysis of EU public policy models. The essential differences in the regulation of four forms of SRB are clarified: corporate social responsibility, social entrepreneurship, benefit corporations, and social investment. The impact of macroeconomic indicators (GDP decline, unemployment, infrastructure destruction) on the stabilization, security, and social role of entrepreneurship is assessed. Key destructive factors of the regulatory framework are identified: the absence of a profile law, fragmented coordination between authorities, limited public financing, and the threat of "social washing" without government intervention. Patterns of international experience are characterized (liberal, Scandinavian, continental, and Asian models); drawing on Poland, the UK, and Canada, the effectiveness of a three-tier SRB policy model is established, combining legal recognition of SRB forms, financial incentives, and development of supporting ecosystems. The prospects of the continental-Scandinavian approach within Ukraine's European integration vector are substantiated. A transformation of SRB from local initiatives into a systemic driver of the country's reconstruction is proposed, through fiscal incentives, public-private partnerships, mandatory non-financial reporting, and a centralized platform with a registry of SRB companies.

Keywords: socially responsible business (SRB), public policy making, methodology and ESG criteria, post-war recovery, government incentives, social investment, European integration

Публічна політика стимулювання соціально відповідального бізнесу в повоєнному відновленні України

Ільченко-Сюйва Леся, Чехович Ганна*Національний університет «Києво-Могилянська Академія» (Київ, Україна)*

Анотація.

В умовах повномасштабної війни та наближення повоєнного відновлення соціально відповідальний бізнес (СВБ) перетворюється з інструменту корпоративної репутації на ключовий ресурс стабілізації економіки, проте публічна політика України у цій сфері залишається фрагментарною та законодавчо неврегульованою. Відтак, метою статті є дослідження теоретичних засад та обґрунтування напрямів формування суспільної політики стимулювання СВБ в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення на основі контент-аналізу нормативно-правових актів і порівняльного аналізу моделей державної політики країн ЄС. У результаті дослідження було з'ясовано сутнісні відмінності регулювання чотирьох форм СВБ: корпоративної соціальної відповідальності, соціального підприємництва, бенефіційних корпорацій та соціального інвестування. Оцінено вплив макроекономічних показників (падіння ВВП, безробіття, інфраструктурні руйнування) на стабілізаційну, безпекову та соціальну роль підприємництва. Виявлено ключові деструктивні чинники нормативно-правової бази: відсутність профільного закону, фрагментарність координації органів влади, обмеженість бюджетного фінансування та загрози «соціального відмивання» за умов невтручання держави. Охарактеризовано закономірності міжнародного досвіду (ліберальну, скандинавську, континентальну та азійську моделі); на прикладі Польщі, Британії і Канади встановлено ефективність трирівневої моделі політики СВБ, яка поєднує законодавче визнання форм СВБ, фінансові стимули та розвиток екосистем підтримки. Обґрунтовано перспективність континентально-скандинавського підходу в межах євроінтеграційного вектора України. Запропоновано трансформацію СВБ із локальних ініціатив у системний драйвер відбудови країни через фінансові стимули, державно-приватне партнерство, обов'язкову нефінансову звітність та централізовану платформу з реєстром СВБ-компаній.

Ключові слова: соціально відповідальний бізнес (СВБ), вироблення суспільної політики, методологія та ESG-критерії, повоєнне відновлення, державне стимулювання, соціальне інвестування, європейська інтеграція

Вступ.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення росії у 2022 році спричинило колосальні людські, економічні та інфраструктурні втрати для України. За даними четвертої оцінки збитків і потреб (RDNA4), підготовленої Урядом України, Світовим банком, ЄС та ООН, станом на грудень 2024 року прямі сукупні збитки української економіки перевищили 176 млрд доларів США, а обсяг потреб у відновленні на наступне десятиліття оцінюється у 524 млрд доларів (World Bank et al., 2025, с. 10). Непрямі втрати вже сягнули понад 1,1 трлн доларів (КШЕ, 2024а), що свідчить про масштаб економічного спустошення. За таких обставин важливим є вироблення суспільної політики в рамках концептуального підходу ESG (Ecological, Social and Governance framework), який дає можливість оцінити впливи та сталий розвиток компанії/бізнесів через їх залученість до екологічних проєктів, соціальної відповідальності та корпоративного управління.

Мета дослідження полягає в оцінці наявної нормативно-правової бази та інституційних можливостей України для стимулювання СББ, а також у визначенні перспективних напрямів розвитку суспільної політики у цій сфері на основі порівняльного аналізу моделей державної політики країн ЄС. Дослідження спирається на комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема контент-аналіз міжнародних нормативно-правових актів та українського законодавства. Актуальність завдання підсилюється тим, що приватний сектор, за оцінками RDNA4, має відігравати не лише роль економічного драйвера, а й активно долучатися до подолання соціальних наслідків війни (World Bank et al., 2025, с. 44) через гуманітарні ініціативи, працевлаштування вразливих груп і підтримку економіки на місцевому рівні (Укрінформ, 2023а; Кульчицький, 2024).

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Звичайно, проблеми, що були окреслені вище, неодноразово ставали об'єктами і предметами різних теоретичних і прикладних досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків. Проблеми формування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій для вироблення суспільної політики розвитку соціальної відповідальності бізнесу, соціального підприємництва та соціального інвестування перебувають у центрі уваги багатьох вітчизняних і міжнародних дослідників не одне десятиліття. Рамкові стандарти

ЄС та концептуальні підходи до розуміння корпоративної соціальної відповідальності як чинника сталого розвитку неодноразово підкреслювались в основоположних документах Європейської Комісії (European Commission, 2001), а також у звітах та аналітичних доповідях Всесвітньої ради бізнесу зі сталого розвитку (WBCSD, 2002) та Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD, 2023), де соціально відповідальний бізнес визначається як система етичних зобов'язань компаній щодо мінімізації негативного і максимізації позитивного впливу на загальну екосистему (суспільство та довкілля).

Еволюцію концепту корпоративної соціальної відповідальності, її етапи та інтегральні характеристики в межах українського наукового дискурсу було детально досліджено у працях С. Брехарі (2016) та ін. Сутнісні ознаки соціально відповідальної поведінки суб'єктів господарювання, типологія соціально відповідального бізнесу та ключові зовнішні та внутрішні чинники його формування висвітлено у наукових розвідках О. Є. Кузьміна, Н. С. Станасюк та О. З. Уголькової (Кузьмін та ін., 2021). У своїй роботі «Соціальна відповідальність бізнесу: поняття, типологія та чинники формування» автори акцентують увагу на впровадженні практик соціально відповідального бізнесу, що часто створює для компаній додаткове фінансове навантаження і вимагає компенсаторних механізмів з боку фінансових ресурсів держави. Питання інтеграції механізмів соціальної відповідальності у загальну стратегію управління вітчизняними підприємствами, а також бар'єри, пов'язані з інформаційною асиметрією на ринку, ґрунтовно проаналізовано С. В. Філіпповою (2017). У своїй праці дослідниця зазначає, що брак методичних знань у керівників-управлінців ускладнює системне впровадження ESG-критеріїв у вже існуючі і нові бізнес-моделі. Розвиток окремих інноваційних форм соціально відповідального бізнесу, зокрема соціально відповідального інвестування як потужного фінансового драйвера для відбудови держави, вивчено у працях Л. Ільченко-Сюйви (Ilchenko-Syuyva, 2023). Особливості та виклики функціонування соціального підприємництва, його правовий статус та специфіку діяльності в умовах воєнного стану висвітлено в аналітичних працях І. С. Каменка (2020) та О. Д. Мальярського (2023). Науковці підкреслюють, що соціальні підприємства генерують значні позитивні екстерналії/зовнішні ефекти, проте під час

війни стикаються з критичними ризиками через загальне падіння ВВП та зниження купівельної та інших спроможностей. Водночас варто наголосити, що в контексті даного дослідження варто говорити про соціальну відповідальність бізнесу з огляду на необхідність повоєнного відновлення та соціальну справедливість, де концептуальні засади взаємодії держави та бізнесу у воєнний період відображені в сучасних публікаціях І. Кульчицького (Кульчицький, 2024), присвячених особливостям трансформації соціально-відповідального бізнесу в Україні.

Однак, попри значну кількість наукових розвідок та відповідних публікацій, питання диференційованого підходу держави до стимулювання різних форм соціально відповідального бізнесу в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення України залишається недостатньо вивченим і потребує подальшого комплексного аналізу, а існуючі напрацювання залишаються недостатньо систематизованими за їх змістом та призначенням, що визначає напрямок даної роботи.

Результати дослідження.

Дослідження суспільної політики у сфері соціально відповідального бізнесу (надалі – СВБ) потребує чіткого уявлення про сутність цього явища, його теоретичні засади та відмінності від суміжних форм діяльності, таких як традиційний комерційний бізнес або благодійність.

У наукових та прикладних джерелах найчастіше фігурує поняття «корпоративна соціальна відповідальність». Поряд із ним вживаються такі терміни, як «соціальне підприємництво», «бенефіційні корпорації», «соціальне інвестування» тощо. Ці підходи відрізняються за механізмами реалізації (в контексті даної роботи дещо детальніше зупинимось на різниці між ними), проте об'єднані спільною логікою: прагненням поєднати економічну ефективність із задоволенням суспільних потреб та дотриманням екологічних стандартів.

Серед визначень, що містяться в різних джерелах найбільш вдалим на наш погляд є визначення СВБ у широкому розумінні, а саме: це система рішень, дій і цінностей, спрямованих на створення позитивного впливу бізнесу на суспільство й довкілля (Youmatter, 2023). Європейська комісія визначає соціальну відповідальність як «відповідальність підприємств за вплив, який вони чинять на суспільство та навколишнє середовище» (European Commission, 2023). Цей підхід охоплює економічний, соціальний і екологічний виміри.

Всесвітня рада бізнесу зі сталого розвитку (WB-CSD) трактує СВБ як зобов'язання компаній сприяти сталому розвитку, зокрема через поліпшення добробуту працівників, їхніх сімей, місцевих громад і суспільства в цілому (WB-CSD, 2002).

Відтак, можна констатувати, що кожне з визначень СВБ акцентує на тому, що соціальна відповідальність бізнесу виявляється у різних форматах, що охоплюють як добровільні корпоративні ініціативи, так і спеціалізовані організаційно-правові моделі.

Корпоративна соціальна відповідальність передбачає добровільне взяття компаніями на себе додаткових зобов'язань у соціальній, екологічній та етичній сферах. Ці зобов'язання інтегруються в бізнес-стратегії й операційну діяльність, а одним із ключових елементів є підготовка нефінансової (відома як ESG) звітності, що засвідчує прозорість і підзвітність компанії (European Commission, 2011).

Соціальне підприємництво ж орієнтоване на вирішення конкретних соціальних або екологічних проблем. Соціальні підприємства формалізують свою місію в установчих документах, а прибуток переважно спрямовують на досягнення суспільно корисних цілей, забезпечуючи при цьому фінансову стійкість (European Commission, 2020).

Бенефіційні корпорації – компанії суспільної вигоди – мають окрему юридичну форму, що передбачає дотримання високих стандартів соціальної та екологічної відповідальності, а також щорічну звітність про досягнуті результати. Найпоширеніші у США та деяких країнах Європи (B Lab, 2022).

Соціальне інвестування – це цільове вкладення фінансових, матеріальних або інтелектуальних ресурсів у проекти з позитивним соціальним чи екологічним ефектом поряд із фінансовою віддачею (GPII, 2020).

Різні форми соціально відповідального бізнесу демонструють диференційований вплив на суспільний розвиток.

Таким чином, соціально відповідальний бізнес – не лише добровільна ініціатива окремих компаній, а й важлива компонента суспільної політики. Соціальна відповідальність бізнесу може стати інструментом залучення приватного сектору до розв'язання суспільних соціальних проблем. Що вочевидь сприятиме досягненню цілей сталого розвитку. У цьому контексті СВБ дає можливість синергетично поєднати прагматичні економічні інтереси бізнесу і глибинні потреби суспільства.

Окреслюючи систематизацію підходів до вироблення доказової суспільної політики в міжнародному досвіді, варто наголосити, що соціально відповідальний бізнес сприяє розв'язанню тих завдань, де ринкові чи виключно державні механізми є недостатніми. Зокрема, такі підприємства створюють робочі місця для вразливих груп (людей з інвалідністю, безробітних, ветеранів) і тим самим знижують соціальну напругу (OECD, 2017; Каменко, 2020). Крім того, СВБ генерує інноваційні рішення у сферах освіти, охорони здоров'я, екології та інфраструктури, що покращує якість життя місцевих громад (Малярський, 2023). Такі моделі ведення бізнесу дозволяють не лише отримувати прибуток, а й формувати стійкий соціальний ефект, чим і зумовлюється інтерес до їх підтримки на рівні держави через вироблення відповідної доказової суспільної політики.

Розвиток СВБ залежить не лише від ініціатив самих компаній, а й від того, наскільки ефективно та результативно держава виробляє публічну політику у цій сфері. Вочевидь, держава в цьому контексті виконує роль регулятора, партнера та стимулятора. Основні функціональні напрями її діяльності охоплюють:

- Нормативно-правове регулювання. Йдеться про встановлення стандартів у сфері праці, захисту довкілля, прав людини, а також про регламентацію нефінансової звітності. У деяких країнах до цього додаються вимоги щодо гендерного балансу в керівництві (Норвегія) (Reuters, 2023), обов'язкове розкриття інформації про гендерну нерівність в оплаті праці (Велика Британія) (UK Government, 2023), а також імплементація ESG-критеріїв у державні тендери (Франція, Данія) (OECD, 2023).

- Податкові стимули та фінансова підтримка. До таких інструментів належать пільги для компаній, що реалізують соціальні ініціативи, податкові знижки на благодійність, звільнення від окремих податків, а також гранти чи субсидії для компаній, які працевлаштовують вразливі категорії населення. В умовах війни ці заходи набули особливої актуальності як спосіб підтримати стабільність і доступ до базових послуг.

- Державно-приватне партнерство. Така співпраця дає змогу залучати ресурси бізнесу до реалізації суспільно значущих проєктів – будівництва шкіл, лікарень, розвитку «зеленої» енергетики, програм реінтеграції ВПО тощо. В умовах післявоєнного відновлення така взаємодія набуває стратегічного значення.

- Освітня та інформаційна підтримка.

Суспільна політика може передбачати просування ідей СВБ через навчальні програми, конкурси, публічні рейтинги, а також співпрацю з університетами та громадськими організаціями для підготовки фахівців у сфері соціального підприємництва та сталого розвитку.

Можливості впливу на розвиток СВБ залежать від загального правового середовища, економічної ситуації та рівня обізнаності населення (OECD, 2017). Деякі формати бізнесу, зокрема соціальне підприємництво, потребують більшої підтримки через нижчу прибутковість і вищі соціальні ризики. Натомість великі компанії з розвиненими КСВ-програмами часто мають внутрішні стимули для реалізації СВБ навіть без зовнішнього втручання.

Систематизацію моделей суспільної політики щодо СВБ доцільно проводити за аналогією з класичною типологією держав добробуту (Esping-Andersen, 1990), розширеною для східноазійського контексту (Holliday, 2000) та адаптованою до сфери соціально відповідального бізнесу:

- Ліберальна модель (США, Великобританія). Роль держави обмежується встановленням мінімальних стандартів і контролем виконання законодавства. Соціальна відповідальність у цій парадигмі залишається справою добровільного вибору бізнесу, а держава втручається мінімально.

- Скандинавська модель (Швеція, Норвегія, Данія). Високий рівень соціального захисту, а також активна участь держави в ініціюванні партнерських проєктів. Влада пропонує грантове чи податкове стимулювання, публічні закупівлі з урахуванням ESG-критеріїв, а також відповідні програми освіти, що популяризують СВБ.

- Континентальна модель (Німеччина, Франція). Характерні соціальне партнерство, колективні договори, потужні профспілки й участь держави в регулюванні через широкі консультації з бізнесом. Фіскальні стимули та держзамовлення нерідко прив'язані до соціальних показників.

- Азійська модель (Японія, Південна Корея). Поєднання державного впливу і глибоких культурно-етичних традицій. Держава може формувати політику на засадах «корпоративного громадянства» з акцентом на лояльність працівників і високу корпоративну етику.

Для України, яка рухається у напрямку євроінтеграції, найімовірнішим є поступове впровадження елементів континентально-скандинавських моделей.

Проте на сьогодні суспільна політика у сфері СВБ лишається розрізною, без цілісної концепції та системної реалізації.

Різні форми соціально відповідального бізнесу потребують від суспільної політики не універсального, а диференційованого підходу. Особливості їхньої структури, логіки функціонування та сфери впливу зумовлюють необхідність адаптації стимулювальних і регуляторних інструментів.

Для корпоративної соціальної відповідальності доцільно впроваджувати обов'язкову нефінансову звітність для великих компаній, створити податкові стимули для інвестування у соціальні та екологічні проекти, інтегрувати КСВ-критерії у практику державних закупівель, а також розробити стандарти, системи сертифікації та механізми публічного визнання кращих практик (конкурси, премії, публічні рейтинги).

Соціальне підприємництво потребує окремого законодавчого регулювання, пільгового оподаткування, доступу до державного майна й інфраструктури, спеціалізованих грантів, освітніх програм, інкубаторів та акселераторів. Важливо також забезпечити соціальним підприємствам пріоритетний доступ до державних закупівель, насамперед на місцевому рівні, супроводжуючи це належними інструментами прозорості.

Бенефіційні корпорації (надалі – БК) потребують юридичного визнання на рівні окремої організаційно-правової форми, а також створення системи верифікації, стандартів звітності й стимулювальних механізмів – податкових пільг або переваг у тендерах. Розвитку цього формату може сприяти підтримка горизонтальних мереж та поширення знань про концепт БК у фахових спільнотах.

Для соціального інвестування ключовими напрямками є створення державних фондів, гарантій соціальних інвестицій, розробка фінансових інструментів (наприклад, облігацій соціального впливу), а також методологічна підтримка – стандарти оцінки впливу, аналітичні центри, платформи для інвесторів.

Попри відмінності між окремими форматами СВБ, їх варто розглядати разом у межах єдиного підходу до суспільної політики, оскільки всі вони спрямовані на досягнення суспільного блага через бізнес-діяльність. Їх об'єднує стратегічна орієнтація на поєднання економічної ефективності з соціальною та екологічною відповідальністю, а також потреба у сприятливому нормативному середовищі, фінансовій підтримці та суспільному визнанні.

Системне бачення дозволяє сформувати узгоджену політику, уникнути фрагментації інструментів і забезпечити взаємодоповнення між різними підходами до соціально відповідального бізнесу.

Ефективне стимулювання соціально відповідального бізнесу передбачає комплексний підхід – гармонізацію правових рамок, фінансових стимулів, інформаційної підтримки та розвитку інституційної інфраструктури. Для реалізації такої політики необхідна координація між міністерствами, органами місцевого самоврядування, бізнес-об'єднаннями, громадськими організаціями та міжнародними донорами.

Міжнародний досвід засвідчує, що найбільш результативною є політика, яка поєднує регулювання з гнучкими механізмами заохочення. Законодавчі норми встановлюють мінімальні стандарти відповідальності, а податкові пільги, гранти й критерії соціальної відповідальності в закупівлях мотивують бізнес перевищувати ці вимоги (OECD, 2017). Наприклад, у Франції великі компанії зобов'язані інвестувати частину прибутку в соціальні ініціативи (Better Entrepreneurship Policy Tool, 2020), тоді як Канада зосереджується на екологічних податкових стимулах (Government of Canada, 2023).

У контексті України, особливо в умовах повномасштабної війни, розвиток СВБ набуває нових змістів. Очікування до бізнесу посилилися: компанії активно долучаються до мобілізаційних заходів, підтримки переселенців, відновлення інфраструктури, допомоги армії та ветеранам. Це формує нову парадигму взаємодії – бізнес дедалі частіше діє не лише як економічний суб'єкт, а як патріотичний партнер держави. Водночас міжнародні партнери висувають вимоги відповідності ESG-принципам, що підвищує актуальність інституційної підтримки з боку держави.

Держава має відігравати подвійну роль – координатора та каталізатора. Її завдання – створити середовище, у якому соціальна відповідальність не буде героїзмом, а стане логічною й економічно виправданою частиною бізнес-стратегії. Комплексна суспільна політика – ключ до перетворення СВБ з локальної ініціативи на структурний інструмент відновлення та сталого розвитку України.

Потреба в державному стимулюванні соціально відповідального бізнесу в умовах воєнного стану зумовлена не лише прагненням підтримати окремі підприємницькі ініціативи, а й необхідністю реагувати на системні виклики, що

постали перед українським суспільством. СВБ здатен відігравати роль не лише як інструмент економічної стабілізації, а і як компонента соціальної згуртованості та національної безпеки.

З огляду на макроекономічну ситуацію, СВБ виконує стабілізаційну функцію. В умовах, коли ВВП країни впав на 30,4% у 2022 році (Кабінет Міністрів України, 2023), а рівень безробіття сягає понад 20% (Укрінформ, 2023b), саме соціально відповідальні компанії забезпечували працевлаштування, гуманітарну допомогу та адаптацію вразливих груп. Водночас за оцінками KSE Institute, інфраструктурні збитки ще в 2024 р. досягли 170 млрд доларів США (КШЕ, 2024b), що актуалізує потребу в залученні соціального інвестування та підтримки від бізнесу до процесу відновлення.

СВБ відіграє і стратегічну безпекову роль. Компанії, які послідовно дотримуються соціально відповідальних принципів, демонструють вищу лояльність до національних цінностей, активно підтримують Збройні Сили України та беруть участь у зміцненні обороноздатності. Соціальне підприємництво сприяє розвитку інклюзивної економіки – що особливо важливо в умовах зростання чисельності ветеранів та осіб з інвалідністю.

До повномасштабної війни СВБ був важливим елементом корпоративної культури, але фокус робився переважно на класичних напрямках КСВ та локальних соціальних ініціативах. Соціальне підприємництво розвивалося, але залишалося маргіналізованим через відсутність законодавчої бази та системної підтримки. Соціальні інвестиції були на початковому етапі, переважно коштом донорських грантів. Після лютого 2022 роль СВБ суттєво зросла: бізнес став рушієм гуманітарної допомоги, підтримки армії, забезпечення безперервності бізнесу та працевлаштування вразливих груп. Зросла кількість соціальних підприємств, активізувалося соціальне інвестування, з'явилися нові платформи та інструменти підтримки.

Питання доцільності державної участі постає закономірно, зважаючи на об'єктивні підстави для такої участі.

Однією з таких підстав є неповна конкуренція на ринку. Компанії, які активно впроваджують практики соціальної відповідальності, часто стикаються з нерівними умовами конкуренції через додаткові витрати, пов'язані з реалізацією соціальних, екологічних та етичних ініціатив, які не несуть традиційні бізнес-структури (Кузьмін та ін., 2021; Малярський, 2023; Bu-

siness Broker, 2023). Соціально відповідальні підходи до ведення бізнесу можуть вимагати значних інвестицій у покращення умов праці, впровадження екологічно чистих технологій, підтримку місцевих громад та інші ініціативи, що впливає на собівартість продукції та конкурентоспроможність компаній. Держава може компенсувати цей дисбаланс, забезпечуючи податкові пільги, преференції при державних закупівлях та доступ до пільгового фінансування для соціально відповідального бізнесу.

Інша вагома підстава для державного втручання – інформаційна асиметрія. Часто підприємцям бракує знань про конкретні інструменти, етапи й механізми інтеграції СВБ у стратегію підприємства, що ускладнює її впровадження на практиці (Філіппова, 2017). Держава може подолати цю проблему через проведення інформаційних кампаній, розробку та впровадження навчальних програм, а також створення платформ для обміну досвідом між соціально відповідальними компаніями. Асиметричний розподіл інформації також впливає на рішення інвесторів та споживачів, які не завжди можуть об'єктивно оцінити соціальний вплив компаній. Це призводить до того, що інвестори уникають вкладень у соціально відповідальні бізнеси через невпевненість у їхній фінансовій стабільності, а споживачі не завжди готові платити вищу ціну за продукцію соціально відповідальних компаній. Для подолання цієї проблеми держава може розробити та впровадити стандарти нефінансової звітності, системи сертифікації та рейтингування соціально відповідальних компаній, а також підтримувати незалежні аудиторські організації, які оцінюють соціальний вплив бізнесу.

Зовнішні ефекти також є вагомою підставою для державного втручання. Соціально відповідальний бізнес генерує значні позитивні зовнішні ефекти, які включають покращення соціального добробуту, розв'язання соціальних проблем (бідність, дискримінація, соціальна ізоляція), стимулювання економічного розвитку, створення якісних робочих місць, захист довкілля та зміцнення громадянського суспільства.

Поряд із перевагами державного втручання необхідно враховувати й потенційні ризики. До них належать надмірна бюрократизація (складні процедури отримання пільг чи сертифікації можуть відлякати бізнес від впровадження практик СВБ), корупційні загрози (несправедливий розподіл державної підтримки може дискредитувати саму ідею СВБ та знизити довіру до державної політики) та ризик

«соціального камуфляжу» (коли компанії лише декларують соціальну відповідальність для покращення свого іміджу та отримання пільг, але не впроваджують реальних змін у свою діяльність).

Збалансована державна політика має передбачати прозорі критерії для визначення соціально відповідального бізнесу, ефективні механізми контролю та звітності, а також методи оцінки суспільного впливу (використання ESG-показників, стандартів GRI, ISO 26000). Водночас важливо, щоб регуляторні механізми не створювали надмірного адміністративного навантаження на бізнес та не пригнічували ініціативність і підприємливість. Потрібно забезпечити рівні умови для всіх учасників ринку, надавати збалансовану фінансову та нефінансову підтримку, сприяти розвитку партнерства між бізнесом, громадянським суспільством та державним сектором, а також проводити моніторинг та оцінювання впливу соціально відповідальних практик на суспільство. Регулювання не повинне перетворюватися на обмеження.

Практична операціоналізація такої оцінки потребує конкретного набору вимірюваних індикаторів, зокрема: частка великих підприємств, що складають нефінансову (ESG) звітність; кількість зареєстрованих та верифікованих СВБ-компаній (соціальних підприємств, бенефіційних корпорацій) у централізованому реєстрі; обсяг соціальних інвестицій у відсотках до ВВП; частка державних закупівель, здійснених з урахуванням соціальних критеріїв; рівень працевлаштування представників вразливих груп на підприємствах СВБ. Саме динаміка цих показників, а не декларативні звіти компаній, повинна слугувати основою для моніторингу ефективності суспільної політики у цій сфері.

Натомість невтручання держави також має ризики та наслідки. Попри те, що деякі форми соціально відповідального бізнесу (зокрема корпоративна соціальна відповідальність або соціальне інвестування) можуть існувати й розвиватися без безпосереднього втручання держави, повна відсутність інституційної підтримки створює низку суттєвих ризиків. По-перше, невтручання держави призводить до невизначеності правового статусу соціальних підприємств та бенефіційних корпорацій, що ускладнює доступ таких суб'єктів до податкових пільг, державних закупівель і грантових програм. У результаті багато ініціатив або залишаються в неформальній площині, або

змушені реєструватися як звичайні комерційні компанії без можливості прозоро звітувати про соціальний вплив. По-друге, ринок СВБ залишається фрагментованим, позбавленим єдиних критеріїв, стандартів і механізмів саморегуляції. Це відкриває простір для «соціального відмивання» (social washing), коли бізнес імітує суспільно корисну діяльність без реального впливу. Відсутність державної участі у формуванні мінімальних вимог до нефінансової звітності чи ESG-зобов'язань лише посилює цю проблему. По-третє, державне невтручання знижує довіру інвесторів та міжнародних партнерів. Соціальні інвестори очікують від держави прозорих правил гри, а не тільки донорської активності. Без підтримки національного рівня, навіть за наявності попиту, інструменти на кшталт соціальних облігацій чи пільгового імпакт-кредитування залишаються нереалізованими. Зрештою, у ситуації, коли СВБ виконує частину функцій держави у сфері соціального захисту та розвитку громад, відсутність державного партнерства з цим сектором може поглибити нерівність і погіршити доступ до послуг для вразливих груп, оскільки розвиток таких бізнесів залежатиме лише від кон'юнктури, грантового циклу чи локальної активності.

Отже, підтримка СВБ з боку держави в умовах війни – не жест доброї волі. Це практичний інструмент управління в кризових умовах та інвестиція в соціальну й економічну стійкість. Від держави очікується створення умов для її масштабування. Комплексна політика має бути спрямованою на національну безпеку, підтримку постраждалих, реінтеграцію ветеранів, відбудову інфраструктури та запуск повоєнного зростання.

У подальшому аналізі слід зосередитися на оцінці конкретних механізмів державної політики та їх ефективності в контексті повномасштабної війни й повоєнного розвитку. Це дозволить сформувати дієву, адаптовану до українських реалій політику стимулювання СВБ.

Станом на сьогодні в Україні не існує спеціального закону, який би комплексно регулював сферу соціально відповідального бізнесу. Водночас діє низка нормативно-правових актів, які формують фрагментарне, але важливе правове підґрунтя для розвитку окремих практик СВБ.

- Податковий кодекс України містить положення, що стимулюють благодійну діяльність бізнесу. Відповідно до цього документа, юридичні особи-платники податку на прибуток мають право включати до податкових

витрат суму коштів або вартість майна, переданих у вигляді пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям. Також кодексом передбачено звільнення від ПДВ операцій з надання благодійної допомоги (Верховна Рада України, 2010).

- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 № 2120-IX запровадив додаткові податкові стимули для бізнесу, який здійснює благодійну діяльність в умовах воєнного стану. Зокрема, на період дії воєнного стану було збільшено ліміт для включення благодійних внесків до податкових витрат для пожертвувань на користь сфери оборони України, а також звільнено від ПДВ передачу товарів, виконання робіт, надання послуг на користь Збройних Сил України та добровільних формувань (Верховна Рада України, 2022).

- Закон України «Про публічні закупівлі» дозволяє враховувати екологічні та соціальні критерії при здійсненні державних закупівель. Згідно зі ст. 29 цього Закону, замовник може застосовувати цінові преференції до учасників, які є виробниками товарів, робіт і послуг, під час оцінки тендерних пропозицій у розмірі до 20% (Верховна Рада України, 2015).

- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» запровадив для підприємств, що становлять суспільний інтерес (емітенти цінних паперів, банки, страховики, великі підприємства), обов'язковість складання звіту про управління, який може містити нефінансову інформацію щодо екологічних та соціальних аспектів діяльності (Верховна Рада України, 1999) та інші нормативно-правові акти.

Важливо зазначити, що прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку СББ (Кабінет Міністрів України, 2020а) стало важливим кроком у формуванні цілісного підходу до розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні. Документ визначає основні цілі державної політики у цій сфері, зокрема: створення сприятливих правових, фінансових, податкових та організаційних умов для розвитку СББ; підвищення рівня обізнаності про СББ серед різних груп заінтересованих сторін; розвиток соціального і публічно-приватного партнерства для виконання завдань у сфері СББ; забезпечення прозорості діяльності бізнесу та звітності щодо реалізації політики СББ.

Проте, попри значний стратегічний

потенціал Концепції, її практична імплементація зіткнулася з рядом перешкод. По-перше, план заходів з реалізації Концепції, затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.07.2020 № 853-р (Кабінет Міністрів України, 2020b), не отримав належного фінансування через перерозподіл бюджетних пріоритетів під час пандемії COVID-19, а згодом через початок повномасштабної війни. По-друге, інституційне забезпечення реалізації Концепції залишилося фрагментованим – не було створено єдиного координаційного центру чи міжвідомчої робочої групи з достатніми повноваженнями для впровадження запланованих змін.

Варто також відзначити, що Концепція не передбачає диференційований підхід до різних форм СББ, зосереджуючись переважно на аспектах корпоративної соціальної відповідальності великих компаній і менше уваги приділяючи соціальному підприємництву та інноваційним формам соціального інвестування. Це ускладнює системну підтримку всього спектру соціально відповідальних бізнес-ініціатив.

Отже, хоча Концепція заклала стратегічні основи для розвитку СББ в Україні, її трансформація з декларативного документа в дієвий інструмент державної політики потребує подальшого вдосконалення нормативно-правової бази, створення відповідних інституційних механізмів та забезпечення ресурсної підтримки. Особливо важливим це стає в контексті воєнного стану, коли зростає потреба у максимальному залученні потенціалу бізнесу для розв'язання нагальних соціальних проблем та відбудови України.

Попри наявність відповідної нормативно-правової рамки, окремих ініціатив і залученість багатьох інституцій, чинне інституційне поле не забезпечує узгодженої реалізації державної політики щодо СББ. Відсутність центрального координатора та системної взаємодії між міністерствами, місцевою владою і профільними комітетами парламенту перешкоджає ефективному запуску механізмів стимулювання СББ. У перспективі доцільним є створення окремої міжвідомчої структури з координації реалізації політики у цій сфері, а також закріплення відповідних повноважень на рівні законодавства.

Як ми вже зазначали, повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року змінило контекст функціонування бізнесу в Україні та трансформувало підходи до соціальної відповідальності. Війна призвела

до суттєвої переорієнтації пріоритетів СББ та адаптації інструментів державної політики у цій сфері. Якщо раніше основну увагу приділяли покращенню умов праці, розвитку громад і реалізації екологічних ініціатив, то в умовах війни в центрі опинилися підтримка Збройних Сил України, допомога постраждалим і збереження робочих місць. Обсяги благодійної допомоги з боку бізнесу різко зросли. Водночас спостерігається розвиток нових форм соціальної відповідальності – від волонтерства працівників і виробництва для потреб оборони до ініціатив із допомоги ВПО та створення соціальних сервісів.

Війна також призвела до адаптації інструментів державної політики у сфері СББ. Так, у березні 2022 року були внесені зміни до Податкового кодексу України, які збільшили ліміт на податкові відрахування для благодійності на користь сфери оборони України, що стимулювало бізнес до активнішої фінансової підтримки Збройних Сил України та волонтерських організацій; Програма «Доступні кредити 5-7-9%» була модифікована для підтримки бізнесу в умовах війни. Було збільшено максимальну суму кредиту та розширено перелік можливих напрямів використання кредитних коштів; Мінекономіки запровадило та продовжує реалізовувати грантові програми для мікро-, малого та середнього бізнесу, наприклад, програму «СТВОРЮЙ!», зокрема програму «СТВОРЮЙ!» та інші ініціативи для ветеранів, ВПО, жінок і молоді тощо.

Війна також суттєво вплинула і на соціально-економічний контекст функціонування бізнесу в Україні. Однак, аналіз чинної державної політики щодо СББ в Україні та впливу на неї воєнного стану дозволяє виявити основні проблеми та виклики у цій сфері:

1. Відсутність спеціального законодавства у сфері СББ. В Україні відсутній окремий закон, який би комплексно регулював сферу СББ та створював правову основу для її розвитку.

2. Фрагментарність інституційного забезпечення. Відсутність єдиного координаційного центру призводить до непослідовності та неузгодженості державних ініціатив у сфері СББ.

3. Обмежені бюджетні ресурси для реалізації програм підтримки СББ внаслідок перерозподілу коштів на потреби оборони та безпеки.

4. Недостатня поінформованість бізнесу про можливості та інструменти СББ, особливо серед малих та середніх підприємств.

5. Адміністративні бар'єри та високі

транзакційні витрати на реалізацію соціально відповідальних ініціатив.

Водночас перспективи розвитку СББ в Україні пов'язані з:

1. Інтеграцією принципів сталого розвитку та соціальної відповідальності у процес відбудови України після війни, зокрема через координаційний майданчик Національної ради з відновлення України від наслідків війни (Кабінет Міністрів України, 2022).

2. Гармонізацією українського законодавства з європейськими стандартами у сфері СББ у контексті європейської інтеграції України.

3. Розвитком нових форм партнерства між бізнесом, державою та громадянським суспільством, які сформувалися під час війни.

4. Зростанням ролі бізнесу у розв'язанні соціальних проблем, викликаних війною, та підвищенням усвідомлення його соціальної відповідальності.

Таким чином, чинна державна політика щодо соціально відповідального бізнесу в Україні характеризується наявністю окремих інструментів стимулювання СББ, але відсутністю комплексного підходу до регулювання цієї сфери. Повномасштабне вторгнення росії в Україну призвело до суттєвих трансформацій у сфері СББ, змінивши пріоритети соціально відповідальних ініціатив та стимулювавши розвиток нових форм співпраці між бізнесом, державою та громадянським суспільством.

Висновки.

Соціально відповідальний бізнес (СББ) є однією з найбільш перспективних форм взаємодії приватного сектору, держави та суспільства у вирішенні нагальних соціальних і екологічних проблем. У часі війни, економічної нестабільності та структурних трансформацій, які переживає Україна, зростає потреба в нових, ефективних підходах до суспільної політики. У межах дослідження вдалось дійти до таких висновків:

Сутність СББ полягає у створенні та функціонуванні системи ведення бізнесу, орієнтованої не лише на отримання прибутку, але й на розв'язання соціальних або екологічних проблем. До складу СББ включено чотири основні форми: корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), соціальне підприємництво (СП), бенефіційні корпорації (БК) та соціальне інвестування (СІ). Установлено, що ці форми суттєво відрізняються між собою за інституційною природою, механізмами дії, юридичним визнанням і потенціалом впливу

на суспільство, але мають спільну стратегічну орієнтацію – синергію економічного й соціального результату.

Роль держави у стимулюванні СББ можна окреслити як ключову, зокрема в частині: (1) регуляторного забезпечення (законодавче визнання форм СББ, вимоги до ESG-звітності); (2) податкових стимулів (знижки на благодійність, пільги для СП); (3) фінансування (гранти, субсидії, державно-приватне партнерство); (4) інформаційно-освітньої підтримки (популяризація практик, розвиток компетентностей). Зазначено, що комплексна політика держави у цій сфері забезпечує розширення практик СББ не лише серед великих компаній, а й у середовищі малого та середнього бізнесу.

Серед підстав для державного втручання у сферу СББ в умовах війни виокремимо наступні: ринок соціальних послуг є неповним і часто не покриває запити вразливих груп; існує інформаційна асиметрія щодо практик СББ; СББ-компанії несуть додаткові витрати порівняно з традиційним бізнесом. Війна посилила залежність соціальної інфраструктури від нефінансової допомоги бізнесу, але водночас оголила нерівні умови для компаній, що працюють із соціальною місією. Втручання держави дозволяє компенсувати ці дисбаланси через публічну підтримку, стабільність правил гри та системність взаємодії.

Аналіз чинної нормативно-інституційної бази засвідчив фрагментарність державної політики у сфері СББ. Зокрема, відсутнє законодавче визнання бенефіційних корпорацій та соціального інвестування, не створено єдиних критеріїв для верифікації СББ-компаній, не запроваджено системи оцінки впливу. Політика стимулювання КСВ фактично обмежена до окремих публічних закупівель, інформаційних кампаній і рекомендацій. Водночас відсутність міжвідомчої координації унеможливає формування цілісної системи підтримки СББ.

Міжнародний досвід (Польща, Велика Британія, Канада) свідчить про ефективність трирівневої моделі політики розвитку СББ, яка поєднує: (1) законодавче визнання форм СББ і

стандартів звітності (наприклад, CSRD в ЄС); (2) фінансові стимули (соціальні облигації, пільги); (3) розвиток екосистем (інкубатори, акселератори, мережеві платформи). В Україні потенціал для імплементації такого підходу є, однак вимагає синхронізації дій між Мінекономіки, Мінсоцполітики, Мінфіном та регіонами.

Виходячи з виявлених прогалин (відсутність профільного закону, фрагментарність координації, брак верифікації та вимірюваних індикаторів), розроблено практичні рекомендації для державної політики у сфері СББ: (1) ухвалення законодавства про СП та БК – усуває прогалину відсутності їх юридичного визнання; (2) розробку національних стандартів соціального впливу й нефінансової звітності – усуває брак єдиних критеріїв верифікації; (3) створення пільгових фінансових інструментів (гранти, pay-for-success, облигації) – компенсує додаткові витрати СББ-компаній; (4) формування централізованої платформи з реєстром СББ-компаній – забезпечує вимірюваність (див. запропоновані індикатори вище) та долає інституційну фрагментарність; (5) запуск програм навчання для місцевих управлінців щодо інструментів стимулювання СББ – усуває інформаційну асиметрію; (6) інтеграцію принципів СББ у програми післявоєнної відбудови, зокрема через координацію з Національною радою з відновлення України (Кабінет Міністрів України, 2022).

Подальші напрями деталізації дослідження політики у сфері СББ можуть включати поглиблений аналіз потенціалу соціального інвестування для повоєнної відбудови, вивчення ефективності різних форм СББ у контексті євроінтеграції, а також розробку методології оцінювання соціального впливу СББ в умовах трансформаційних процесів.

Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме створенню в Україні динамічної екосистеми соціально відповідального бізнесу, яка відіграватиме важливу роль у відновленні країни, забезпеченні соціальної інклюзії та досягненні Цілей сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Брехаря, С. (2016). Етапи становлення корпоративно-соціальної відповідальності українського бізнесу. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 5-6(85–86), 312–326. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/brecharia_etapy.pdf
- Верховна Рада України. (1999). Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-14>

- Верховна Рада України. (2010). Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
- Верховна Рада України. (2015). Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
- Верховна Рада України. (2022). Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
- Кабінет Міністрів України. (2020a). Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року: Розпорядження від 24.01.2020 № 66-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>
- Кабінет Міністрів України. (2020b). Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року: Розпорядження від 01.07.2020 № 853-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/853-2020-%D1%80#Text>
- Кабінет Міністрів України. (2022). Про Національну раду з відновлення України від наслідків війни. [https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/konsultatyvno-doradchi-orhany/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni](https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/konsultatyvno-doradchi-orhany/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/pro-nacionalnu-radu-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni)
- Кабінет Міністрів України. (2023). Мінекономіка попередньо оцінює падіння ВВП в 2022 році на рівні 30,4%. <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiky-poperedno-otsiniue-padinnia-vvp-v-2022-rotsi-na-rivni-304>
- Каменко, І. С. (2020). *Соціальне підприємництво в Україні: економіко-правовий аналіз*. Аналітичний звіт для проєкту EU4YOUTH «Розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові та Україні». https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf
- Київська школа економіки (КШЕ). (2024a). Непрямі фінансові втрати економіки України перевищують 1,164 трлн втраченого виторгу: оцінка KSE станом на липень 2024 року. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/nepryami-finansovi-vtrati-ekonomiki-ukrayini-perevishhuyut-1-164-trln-vtrachenogo-vitorgu-otsinka-kse-standom-na-lipen-2024-roku/>
- Київська школа економіки (KSE Institute). (2024b). Прямі збитки інфраструктури України через війну зросли до 170 млрд: оцінка KSE Institute станом на листопад 2024 року. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/plyami-zbitki-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosli-do-170-mlrd-otsinka-kse-institute-standom-na-listopad-2024-roku/>
- Кузьмін, О. Є., Станасюк, Н. С., & Уголькова, О. З. (2021). Соціальна відповідальність бізнесу: поняття, типологія та чинники формування. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*, 2(6). <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25482/nzmened-56-64.pdf>
- Кульчицький, І. (2024). Соціальна відповідальність бізнесу. *Економіка та суспільство*, (69). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-8>
- Маларський, О. Д. (2023). Соціальне підприємництво в умовах воєнного стану. *Економічний вісник Національного гірничого університету*, (3), 140–150. https://ev.nmu.org.ua/docs/2023/3/EV20233_140-150.pdf
- Суспільне. (2023). В Україні 1 мільйон 300 тисяч ветеранів. Як їх підтримують? <https://suspilne.media/798951-v-ukraini-1-miljon-300-tisac-veteraniv-ak-ih-pidtrimuut/>
- Укрінформ. (2023a). В Україні за два роки війни кількість людей з інвалідністю збільшилася на 300 тисяч. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3846340-v-ukraini-za-dva-roki-vijni-kilkist-ludej-z-invalidnistu-zbilasila-na-300-tisac.html>
- Укрінформ. (2023b). Рівень безробіття в Україні торік становив 21,1% – Нацбанк. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3707740-riven-bezrobitta-v-ukraini-torik-standoviv-211-nacbank.html>
- Філіппова, С. В. (2017). Соціальна відповідальність у стратегії управління вітчизняним підприємством: проблемні питання інтегрування механізму. *Економіка: реалії часу*, 2(30). <https://economics.net.ua/files/archive/2017/No2/5.pdf>
- B Lab. (2022). Benefit Corporation. <https://usca.bcorporation.net/benefit-corporation/>
- Better Entrepreneurship Policy Tool. (2020). Law for Social and Solidarity Economy (France). <https://betterentrepreneurship.eu/en/case-study/law-social-and-solidarity-economy-france>
- Business Broker. (2023). Соціальний вплив у бізнесі: основи соціального підприємництва. <https://business-broker.com.ua/blog/sotsialnyj-vplyv-u-biznesi-osnovy-sotsialnoho-pidpriemnytstva/>
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.
- European Commission. (2001). Green Paper: Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility. http://www.csr-ukraine.org/userfiles/file/greenpaper_ua.pdf
- European Commission. (2011). A renewed EU strategy 2011–14 for Corporate Social Responsibility. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A2011%3A0681%3AFIN%3Aen%3APDF>
- European Commission. (2020). Social enterprises and their ecosystems in Europe: Comparative synthesis report. https://base.socioeco.org/docs/social_enterprises_and_their_ecosystems_in_europe_comparative_synthesis_report.pdf
- European Commission. (2023). Corporate sustainability and responsibility. https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/sustainability/corporate-sustainability-and-responsibility_en
- Global Impact Investing Network. (2020). About Impact Investing. <https://thegiin.org/publication/post/about-impact->

- investing/
Government of Canada. (2023). Clean Technology Investment Tax Credit. <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/tax/businesses/topics/corporations/business-tax-credits/clean-economy-itc/clean-technology-itc.html>
Holliday, I. (2000). Productivist welfare capitalism: *Social policy in East Asia. Political Studies*, 48(4), 706–723. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00279>
Ilchenko-Syuyva, L. (2023). Socially responsible investment as a factor of post-war recovery in Ukraine. In V. Burksiene et al. (Eds.), *Public policy, governance and communications in the EU member states and candidate countries*: Post-conference monograph (pp. 122–132). NaUKMA.
OECD. (2017). Boosting Social Enterprise Development. https://www.oecd.org/en/publications/boosting-social-enterprise-development_9789264268500-en.html
OECD. (2023). Public procurement. <https://www.oecd.org/en/topics/public-procurement.html>
OECD. (2025). Social Economy in Europe: Poland (Country Note). https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/12/social-economy-in-europe-country-notes_2a940194/poland_ec28ebdb/816fe295-en.pdf
Reuters. (2023). Norway proposes 40% gender quota for large, mid-size unlisted firms. <https://www.reuters.com/markets/europe/norway-proposes-40-gender-quota-large-mid-size-unlisted-firms-2023-06-19/>
UK Government. (2023). Gender pay gap reporting: guidance for employers. <https://www.gov.uk/government/publications/gender-pay-gap-reporting-guidance-for-employers>
World Bank, Government of Ukraine, European Union, & United Nations. (2025). Ukraine Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4), February 2022–December 2024. World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/42908>
World Business Council for Sustainable Development. (2002). Corporate Social Responsibility: The WBCSD's journey. https://www.globalhand.org/system/assets/f65fb8b06bddcf2f2e5fef11ea7171049f223d85/original/Corporate_Social_Responsibility_WBCSD_2002.pdf
Youmatter. (2023). What is CSR? Definition of Corporate Social Responsibility. <https://youmatter.world/en/definition/csr-definition/>

REFERENCES

- B Lab. (2022). Benefit Corporation.
Better Entrepreneurship Policy Tool. (2020). Law for Social and Solidarity Economy (France).
Breharia, S. (2016). Etapy становлення корпоративно-соціальної відповідальності українського бізнесу [Stages of formation of the corporate social responsibility of Ukrainian business]. *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, 5-6(85–86), 312–326.
Business Broker. (2023). Соціальний вплив у бізнесі: основи соціального підприємництва [Social impact in business: fundamentals of social entrepreneurship].
Esping-Andersen, G. (1990). The three worlds of welfare capitalism. Princeton University Press.
European Commission. (2001). Green Paper: Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility.
European Commission. (2011). A renewed EU strategy 2011–14 for Corporate Social Responsibility.
European Commission. (2020). Social enterprises and their ecosystems in Europe: Comparative synthesis report.
European Commission. (2023). Corporate sustainability and responsibility.
Filippova, S. V. (2017). Соціальна відповідальність у стратегії управління вітчизняним підприємством: проблемні питання інтегрування механізму [Social responsibility in the management strategy of a domestic enterprise: problematic issues of integrating the mechanism]. *Ekonomika: realii chasu*, 2(30).
Global Impact Investing Network. (2020). About Impact Investing.
Government of Canada. (2023). Clean Technology Investment Tax Credit.
Holliday, I. (2000). Productivist welfare capitalism: *Social policy in East Asia. Political Studies*, 48(4), 706–723. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00279>
Ilchenko-Syuyva, L. (2023). Socially responsible investment as a factor of post-war recovery in Ukraine. In V. Burksiene et al. (Eds.), *Public policy, governance and communications in the EU member states and candidate countries*: Post-conference monograph (pp. 122–132). NaUKMA.
Kabinet Ministriv Ukrainy. (2020a). Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi spriannia rozvytku sotsialno vidpovidalnoho biznesu v Ukraini na period do 2030 roku [On approval of the Concept for implementing state policy on promoting socially responsible business in Ukraine until 2030]: Rozporiadzhennia vid 24.01.2020 № 66-r.
Kabinet Ministriv Ukrainy. (2020b). Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z realizatsii Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi spriannia rozvytku sotsialno vidpovidalnoho biznesu v Ukraini na period do 2030 roku [On approval of the action plan for implementing the above Concept]: Rozporiadzhennia vid 01.07.2020 № 853-r.
Kabinet Ministriv Ukrainy. (2022). Pro Natsionalnu radu z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny [On the National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War].
Kabinet Ministriv Ukrainy. (2023). Minekonomiky popередno otsiniuie padinnia VVP v 2022 rotsi na rivni 30,4% [Ministry of Economy preliminarily estimates a 30.4% GDP decline in 2022].
Kamenko, I. S. (2020). Соціальне підприємництво в Україні: економіко-правовий аналіз [Social entrepreneurship in Ukraine: an economic and legal analysis]. *Analitichnyi zvit dlia proiektu EU4YOUTH*.
Kulchytskyi, I. (2024). Соціальна відповідальність бізнесу [Business social responsibility]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (69). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-8>
Kuzmin, O. Ye., Stanasiuk, N. S., & Uholkova, O. Z. (2021). Соціальна відповідальність бізнесу: поніаття, типологія

- ta chynnyky formuvannia [Corporate social responsibility: concept, typology and formation factors]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku*, 2(6).
- Kyivska shkola ekonomiky (KSE Institute). (2024b). Priami zbytky infrastruktury Ukrainy cherez viinu zrosly do 170 mlrd [Direct infrastructure damage in Ukraine due to the war has risen to \$170 billion].
- Kyivska shkola ekonomiky (KSE). (2024a). Nepriami finansovi vtraty ekonomiky Ukrainy perevyschuiut 1,164 trln vtrachenoho vytorhu [Indirect financial losses of Ukraine's economy exceed UAH 1.164 trillion in lost revenue].
- Maliarskyi, O. D. (2023). Sotsialne pidpriemnytstvo v umovakh voiennoho stanu [Social entrepreneurship under martial law]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, (3), 140–150.
- OECD. (2017). Boosting Social Enterprise Development.
- OECD. (2023). Public procurement.
- OECD. (2025). Social Economy in Europe: Poland (Country Note).
- Reuters. (2023). Norway proposes 40% gender quota for large, mid-size unlisted firms.
- Suspilne. (2023). V Ukraini 1 milion 300 tysiach veteraniv. Yak yikh pidtrymuiut? [Ukraine has 1.3 million veterans. How are they being supported?]
- UK Government. (2023). Gender pay gap reporting: guidance for employers.
- Ukrinform. (2023a). V Ukraini za dva roky viiny kilkist liudei z invalidnistiu zbilshylasia na 300 tysiach [The number of people with disabilities in Ukraine has increased by 300,000 over two years of war].
- Ukrinform. (2023b). Riven bezrobittia v Ukraini torik stanovyv 21,1% – Natsbank [Ukraine's unemployment rate stood at 21.1% last year – National Bank].
- Verkhovna Rada Ukrainy. (1999). Pro bukhhaltenskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini [On accounting and financial reporting in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 № 996-XIV.
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2010). Podatkovi kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI.
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2015). Pro publichni zakupivli [On public procurement]: Zakon Ukrainy vid 25.12.2015 № 922-VIII.
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2022). Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo dii norm na period dii voiennoho stanu [On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts regarding martial law]: Zakon Ukrainy vid 15.03.2022 № 2120-IX.
- World Bank, Government of Ukraine, European Union, & United Nations. (2025). Ukraine Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4), February 2022–December 2024. World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/42908>
- World Business Council for Sustainable Development. (2002). Corporate Social Responsibility: The WBCSD's journey.
- Youmatter. (2023). What is CSR? Definition of Corporate Social Responsibility.